

_metod_problemowych_w_szkole_spolczesnej.pdf (dostęp na dzień 10 lutego 2015 r.)

13. Spence D. L., 2004, The Usual Doesn't Work: Why We Need Problem-Based Learning, /w:/Libraries and the academy, 4, 4, (pp 485-493).

14. Szczepaniak J., Wróblewska I., 2012, Problem-Based Learning. <http://forumakademickie.pl/fa/2012/07-08/problem-based-learning/> — dostęp na dzień 10 sierpnia 2014.

15. Tomlinson B. (red), 2003, Developing materials for language teaching, Londyn, wyd. Continuum Press.

16. Walsh A., 2005, The Tutor in Problem-Based Learning: A Novice's Guide, wyd. McMasters University, Kanada.

17. Wood D., 2003, ABC of learning and teaching in medicine: Problem-

Metadata, citation and

of Vadym Hetman Kyiv National Economic University

18. Woods D., 2006, Preparing for PBL, wyd. McMaster University, Hamilton, Kanada.

УДК 811.161.2'276.6:37:005.336.2+37.035:39(=161.2:477

Яременко Т.Г.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови та літератури

ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ТА ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Анотація. У статті розглянуті питання формування мовної та фахової компетенції, ролі національно-культурних чинників у формуванні культури мови особистості. Обґрунтовується необхідність вивчення особливостей мовного етикету українців, що допоможе зрозуміти витоки національної культури, специфіку національного сприйняття. Мова розглядається як визначальна ознака національної культури.

Ключові слова: мовна компетенція, лінгвокультурологічна компетенція, мовна особистість, національно-культурні цінності, мовний етикет.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы формирования языковой и профессиональной компетенции, роли национально-культурных факторов в формировании культуры речи личности. Обосновывается необходимость изучения особенностей речевого этикета украинцев, что поможет осознать истоки национальной культуры, специфику национального восприятия. Язык рассматривается как определяющий признак национальной культуры.

Ключевые слова: *языковая компетенция, лингвокультурологическая компетенция, языковая личность, национально-культурные ценности, речевой этикет.*

Abstract. *The article deals with the problems of linguistic and professional competence development, the role of the national identity in forming a personality's culture of speech. The necessity to study the peculiarities of speech etiquette of Ukrainians is grounded. It will help to understand the origins of the national culture, the specific character of national perception. Language is considered as an attribute of a national culture.*

Key words: *language competence, linguistic and cultural competence, linguistic personality, cultural values, speech etiquette.*

Для сучасної лінгвістичної науки надзвичайно актуальним є вивчення мови в аспекті її взаємозв'язків із ментальністю, культурою, звичаями, традиціями українського народу. Не випадково фокус дослідницької уваги закріплюється на межі мовознавства та інших наук. Виникають такі науки, як лінгвокультурологія, етнолінгвістика, комунікативна лінгвістика, філософія мови, когнітивна лінгвістика тощо. У багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідженнях акцентується увага на онтологічній нерозривній триєдності «мова–свідомість–культура».

Взаємозв'язки мови, літератури, національної культури досліджували у своїх працях П. Житецький, І. Франко, І. Огієнко, Ю. Шевельов, В. Сімович, В. Русанівський, С.Єрмоленко, М.Пилинський, М.Кочерган, В.Кононенко, В. Скляренко та інші. Мову як історичну форму народного духу, як засіб кодування у структурах створеного нею національного світогляду осмислював у своїх дослідженнях О. Потебня [1]. Як стверджує В. Кононенко, «мова – суспільне явище, що об'єднує мовні категорії у когнітивно-ментальну систему, забезпечує високий рівень інтелектуалізації, актуалізації національно-культурних процесів на ґрунті розвинутої образно-поняттєвої парадигми...» [2].

Питання безпосередньої взаємодії мови й культурно-духовних цінностей, їх відтворення в національно орієнтованих формах, забезпечення вербального «супроводу» культурного поступу є надзвичайно важливими для формування мовної та фахової компетенції. Психологічне підґрунтя, окреслене національним характером, ментальною базою мовного стереотипу, є одним із складників мовної компетенції. Прагнення говорити рідною мовою йде від національно-культурного самовизначення, від усвідомлення вживання саме тих лексико-граматичних форм, які найприродніше відтворюють дух української нації. Національна мова та культура стають невід'ємними складниками формування особистості.

Інтелектуальне осмислення та емотивна організація висловлювань формують уявлення про мовну картину світу через систему вербальних образів, символів, міфологем, концептів тощо. Отже, мовна компетенція – це й національно-культурне надбання. Мова забарвлює через систему своїх значень і їхніх асоціацій концептуальну модель світу в національно-культурні кольори [3].

Актуальність цього дослідження детермінована тим, що всебічний розвиток майбутнього фахівця, формування мовної компетенції можуть бути забезпечені тільки комплексом гуманітарних дисциплін, таких, як українська словесність, риторика, лінгвокультурологія, культура наукової мови тощо. Сучасна освітня практика пов'язана з пошуками нових концептуальних підходів до освіти. Проблема гуманізації економічної, юридичної освіти належить до складних соціально-педагогічних проблем і покликана узгоджувати професійну підготовку з питаннями гармонійного розвитку особистості й суспільства в цілому. Це повинно стати пріоритетним напрямком, у руслі якого формуватимуться основні шляхи й принципи реформування освіти в Україні. Виховання у студентів духовно-моральних якостей, загальної та інтелектуальної культури, творчих навичок сприятиме виробленню умінь розв'язувати поставлені сьогоденням завдання, самореалізації й саморозвитку особистості.

Лінгвістично-культурологічні знання залучають студентів до досягнень вітчизняної та світової культури, гуманістичних цінностей, формують критичне мислення, сприяють національному відродженню та міжнародному співробітництву. Розв'язання сучасних проблем неможливе без пробудження у молоді стійкого інтересу до національної культури, мови, літератури, історії. Адже формування теоретико-світоглядної особистості в царині наук та загальнолюдських цінностей відбувається в етнокультурному просторі завдяки викладачеві, який повинен бути носієм певної культури, моральності, виразником менталітету свого народу. «Мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, ступінь нашої свідомості. Мова — це форма нашого життя, життя культурного й національного. Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб... Звичайно, не сама по собі мова, а мова як певний орган культури, традицій. В мові – наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання» [4]. Кожен повинен дбати, «щоб у його писаннях запанував тільки народний спосіб думати, цебто спосіб простий і ясний» [4]. Основні положення праці Івана Огієнка, у якій в афористичній формі розкрита роль рідної мови в житті кожного

народу, і сьогодні залишаються актуальними. Автор нагадує про наш свідомий обов'язок –берегти й шанувати рідну мову, дбати про її культуру, адже мова –найміцніша основа духовної культури народу. Ці приписи видатного вченого, громадського, культурного та церковного діяча Івана Огієнка ще раз підтверджують необхідність мовної освіти у вищій школі.

Із самоусвідомлення мовної особистості починається не тільки культура мови, а й культура людини взагалі. С.Я Єрмоленко, автор цілої низки праць з лінгвостилістики, культури мови, підкреслює, що філологія –наука культурологічна, вона тісно пов'язана з національним компонентом освіти, вихованням людини [5]. Опанування багатством мови є складником успішної мовної компетенції, з якою пов'язують знання орфоепічних, лексичних, граматичних норм літературної мови, уміння добирати такі мовно-виражальні засоби, які відповідають меті й обставинам спілкування.

Не менш важливою у парадигмі компетенції є лінгвокультурологічна компетенція, яка передбачає осмислення рідної мови як форми вираження національної культури, взаємозв'язку мови й історії народу, національної специфіки мови та «мовної» поведінки, осмислення значущості мови в житті людини. Особливо важливим для формування компетенції, зокрема, лінгвокультурологічної, як було зазначено вище, є знання менталітету, вірувань, духовних надбань народу, особливостей народних традицій, підвищення рівня національно-мовної свідомості. Адже саме «літературна мова ідентифікує українців як націю, еволюційно та цивілізаційно сформовану етнічну та духовну цілісність серед народів світу» [6].

Однією з найважливіших лінгвокультурологічних тем, необхідних у формуванні націоцентричного світогляду особистості, є вивчення особливостей мовного етикету, який є виразником менталітету українців, їхніх національно-культурних цінностей. Знайомлячи студентів з мовним етикетом (вітання, вибачення, прохання, порада, схвалення, комплімент, зауваження, прощання, телефонування, листування тощо), потрібно широко залучати кращі зразки українських художніх текстів. Це дасть змогу більш глибоко проникнути в українську культуру, вивчити традиційні для українців етикетні слова й вирази. Візьмемо для прикладу поезію Ліни Костенко, у якій відчутна перевага давніх питомих українських етикетних виразів, як-от: «Щастя тобі, доле!», «Даруйте. Це не для мене», «Що ж, на добраніч, пора вирушати...», «Що ж, вибачайте», «О, підожди, людино, будь ласкава»..., «Vi-

таю Вас», «Прощайте, люди», «Хвалити Бога, вирвався і втік», «І я кажу: «Спасибі (спаси Біг) долі!». Мовна компетенція не обмежується лише практичними порадами щодо вживання слів, вибору синонімів, рекомендаціями щодо складних випадків правопису тощо. Її призначення ширше — вона передбачає фонові, мовнокраїнознавчі відомості про слова, поняття, крилаті вислови, словесні засоби української мови та літератури.

Культура українського народу має величезний гуманістичний потенціал, як переконує нас багатовіковий історичний досвід. І тільки знання свого коріння, витоків національної мови, культури, історії, специфіки національного сприйняття приведе студента — майбутнього фахівця до найцінніших надбань свого народу, допоможе гідно оцінити внесок у духовну скарбницю людства, інших націй. Посилення національно-культурних детермінант у гуманітарних дисциплінах створить належні умови для патріотичного виховання студентської молоді, для формування національної свідомості, виховання майбутнього фахівця на загальнолюдських цінностях.

Література

1. Потебня О. Мова. Національність. Денаціоналізація. — Нью-Йорк, 1992; Потебня А.А. Мысль и язык/А.А.Потебня. Слово и миф. — М., 1989.
2. Кононенко В.І. Українська лінгвокультурологія: навч. посіб./ В. І. Кононенко. — К.: Вища шк., 2008. — 327 с.
3. Васильев С.А. Филологический анализ гипотезы лингвистической относительности /С.А.Васильев. — К., 1974. — 177 с.
4. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки: Рідномовний катехізис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства. Факс.вид. / Іван Огієнко. — К.: Обереги, 1994. — 156 с.
5. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: (стилістика та культура мови)/С. Я. Єрмоленко. — К.: Довіра, 1999. — 431с.
6. Шевченко Л.І. Літературна мова у просторі національної культури / Л.І.Шевченко. — К.:Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. — С.6.